

**31 MART 2024 YEREL SEÇİMLERİ;
AK PARTİ NEDEN KAYBETTİ, CHP NEDEN KAZANDI?
SOSYOLOJİK BİR ANALİZ**

**THE MARCH 31, 2024 LOCAL ELECTIONS;
WHY DID THE AK PARTY LOSE, WHY DID THE CHP WIN?
A SOCIOLOGICAL ANALYSIS**

Öz

Alper MUMYAKMAZ*

*Doç. Dr., Yozgat Bozok
Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü

E-posta/E-mail:
alpermumyalmaz@gmail.com

Orcid: 0000-0002-3327-2374

31 Mart 2024 Mahalli İdareler Genel Seçimleri 22 yıllık AK Parti iktidarında ilk defa anamuhalefet partisi CHP'nin hem oy hem de kazanılan belediye başkanlıkları sayısı bakımından öne geçtiği bir seçim oldu. Bu sonuç 1994 yılında yapılan yerel seçimlerde Ankara ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlıklarını kazanan Refah Partisi'nin iktidara yürüyüşünün ön habercisi ve adımı olmuş, 2002 yılında Refah Partisi'nden ayrılarak Türk siyasetinin en uzun ömürlü siyasi hareketi olarak AK Parti iktidarının da halk nezdinde siyasi mevzi kazanmasının önünü açmıştır. Bu kapsamda 31 Mart 2024 yerel seçimlerinin hem yerel hem de merkezî yönetimde AK Parti iktidarının siyasi gücünün kırıldığı bir seçim olarak yorumlanıp yorumlanmayacağı bu çalışmanın temel sorusunu oluşturmaktadır. 14 Mayıs 2023'te yapılan genel seçimlerde Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turda sonuçlanması ile R. Tayyip Erdoğan'a verilen destekle AK Parti'ye verilen destek arasındaki fark ve on ay sonrasında yerel seçim sonuçlarının ortaya koyduğu tabloyu siyaset sosyolojisi açısından nasıl anlamak gerekir? Bu çerçevede çalışma 31 Mart 2024 seçimlerini hem AK Parti içinden hem de dışından yapılan yorum ve analizler üzerinden değerlendirerek tartışmayı amaçlamaktadır. Yüksek Seçim Kurulu verileri, ulusal basın haberleri, seçim sonuçları üzerine yapılan analizler ve literatür aramasına dayalı bu çalışmaya göre 31 Mart 2024 yerel seçimleri reel politik argümanlar, yakın siyasi tarih ve siyasal yapı ve kültürdeki değişim dinamikleri bakımından değerlendirilip yorumlanmadıkça anlaşılamayacak, sonraki seçimleri yorumlamada eksik yönler kalacaktır.

Başvuru/Submitted: 25.08.2025

Kabul/Accepted: 24.09.2025

Anahtar Kelimeler: 31 Mart 2024 Seçimleri, AK Parti, CHP, Yerel Yönetim.

Abstract

On March 31, 2024, the local elections represented the inaugural occasion in the 22-year tenure of the AK Party where the principal opposition party, the CHP, exceeded it in both vote count and the quantity of mayoralities gained. This outcome was considered a precursor and a progression towards the ascendance of the Welfare Party, which secured the metropolitan mayoralities of Ankara and Istanbul in the 1994 local elections, thereby facilitating the AK Party's acquisition of political prominence as the most enduring political movement in Turkish politics, following its separation from the Welfare Party in 2002. This study's primary inquiry is if the local elections on March 31, 2024, signify a selection that diminishes the political authority of the AK Party government in both local and federal administration. How should the disparity in support for R. Tayyip

Erdoğan during the second round of the presidential elections on May 14, 2023, compared to the backing for the AK Party, be interpreted in light of the local election results ten months later, from a political sociology perspective? This study seeks to assess the March 31, 2024 elections based on observations and analyses from both internal and external perspectives of the AK Party. This study concludes that, based on data from the Supreme Election Council (YSK), national press reports, analyses of election results, and literature review, the local elections on March 31, 2024, cannot be comprehensively understood without evaluating and interpreting them through the lens of realpolitik arguments, recent political history, and the evolving dynamics of political structure and culture, which may result in interpretative gaps regarding future elections.

Keywords: March 31, 2024 Elections, AK Party, CHP, Local Government.

Giriş

Türk siyasal kültüründe seçimler, demokratik siyasetin ve katılımın en önemli kurumlarından birisidir. Çok partili hayata geçişle birlikte seçimlerin anlamı ve yorumu daha çok siyaset bilimi açısından tartışılan ve analiz edilen bir alan olmuştur. Oysa ki siyasetin ve toplumsal gelişmelerin giderek karmaşıklaşması ve giriftleşmesi seçimlerin rakamlar ve yüzdelerle tanımlanan nicel verilerle analiz edilmesinde boşlukları belirginleştirmiş nitel yöntem ve verilerinde bu yorumlarda kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Siyasetin sağ ve sol ekoller üzerinden kurgulandığı Türkiye’de toplumsal ve kültürel ayrımlaşma yakın siyasi tarihin seçimler üzerindeki izdüşümünün anlamı ve yorumlanmasını giderek daha da karmaşıklaştırmıştır. Bu seçimlerden birisi olan 31 Mart 2024 yerel seçimleri, 1994 yılında Refah Partisi’nin İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlıklarını kazandığı sonrasında AK Parti’nin kuruluşu ve 23 yıllık iktidarının başlangıç adımları olarak kabul edildiği bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiş, sonrasında her seçim siyasal analistler tarafından bir kırılma noktası veya tarihi bir seçim süreci olarak yorumlanmıştır. Benzer şekilde 31 Mart 2019 yerel seçimleri de İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimlerinde CHP’nin az bir oy farkıyla seçimi kazanması ardından seçimin tekrar edilmesiyle sürecin CHP lehine kesinleşmesi ve sonrasında 2024 yerel seçimlerinde CHP’nin tekrar seçimi kazanması da aynı şekilde yorumlanmış tarihi bir seçim olarak değerlendirilmiştir. Nitekim seçimlerden sonra Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu, R. Tayyip Erdoğan karşısında CHP’nin Cumhurbaşkanı adaylarından birisi olarak zikredilmiş ancak Kemal Kılıçdaroğlu’nun aday gösterilmesi 2023 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin CHP tarafından kaybedilmesiyle sonuçlanmıştır. Ancak Ekrem İmamoğlu’nun giderek siyasal bir aktör olarak sivrilmesi aynı şekilde 2024 yerel seçimlerinde belediye başkanlığını ciddi bir oyla tekrar kazanması muhtemel bir Cumhurbaşkanlığı seçiminde CHP tarafından resmen aday gösterilmesinin yolunu açtı. Ancak Ekrem İmamoğlu’nun CHP’nin Erdoğan karşısında giderek ciddi bir siyasal aktör olarak mevzi kazanması siyaset gündemini ısıtmış ilk önce diploma, sonrasında yolsuzluk iddialarıyla genişleyen görevden alma ve adli kovuşturma süreçleri söz konusu olmuştur. Bu gelişmelerin adli ve hukuki parametrelerin ötesinde toplumsal, dolayısıyla siyasal alanda sonraki süreçte yapılacak seçimler üzerindeki etkisi güncel siyasetin ve bu konuda çalışanların tartıştığı bir konuya dönüştü. Ancak bu etkinin boyutları ve yansıması ise toplumun nabızı ve buna yönelik saha çalışmalarından alınan verilerle yorumlanabilir. 2023 yılında gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı ve milletvekili genel seçimlerinde hem Cumhurbaşkanlığını hem de meclis çoğunluğunu elinde bulundurmaya devam eden R. Tayyip Erdoğan ve AK Parti’nin istikrarı ise CHP açısından iktidar değişiminin kolay olmadığını ortaya koymaktadır. Bu açıdan seçmenin seçimlerdeki davranış ve ortaya koyduğu iradenin siyaset açısından anlamı ve yorumu birçok unsurun karmaşık dinamikleri üzerine kurulu olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede çalışma kapsamında 31 Mart 2024 yerel seçimlerinin anlamı seçimin iki büyük partisi olan AK

Parti ve CHP üzerinden karşılaştırarak yorumlanmaya çalışılmış hem seçim sonuçları hem seçime dair yorumlar teorik bir çerçeveye üzerinden anlaşılmaya gayret edilmiştir. Bu sebeple 31 Mart 2024 yerel seçimleri beş yıl önce yapılan 31 Mart 2019 yerel seçimleriyle karşılaştırılmış bunun yanında 14 Mayıs 2023 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı ve milletvekilliği genel seçimleri de çalışmaya dahil edilmiştir.

1. Seçim ve Toplum

Seçimler kendi başına siyasi temsilin yeterli koşulu olmayabilir ancak gerekli koşul olduğu konusunda çok daha az şüphe vardır. Bazı düşünürler daha ileri giderek seçimleri demokrasinin kalbi olarak tanımlamışlardır. Bu konuyu Joseph Schumpeter *“Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi”* isimli kitabında, demokrasiyi halkın oyunu almak için girişilen mücadele yoluyla devlet makamına gelmenin bir aracı olarak “kurumsal bir düzenleme” anlamında tanımlamıştır. Bu yaklaşıma göre “demokrasi, halkın kendilerini yönetecek kişileri kabul veya reddetme olanağına sahip olması anlamına gelir”. Bu yorumla Schumpeter, demokrasiyi sadece siyasi bir yöntem olarak değerlendirmiş, özellikle de rekabete dayalı seçimlerle tanımlamıştır (Heywood, 2013:298). Gerçekten de Schumpeter’e¹ göre “demokrasi halkın yönetimi anlamına gelmez ve gelemmez. Demokrasi sadece halkın yönetenleri kabul etmek ya da reddetmek fırsatına sahip olduğu anlamına gelir” demek suretiyle demokrasinin, gerçekte politikacılar ile üst kademe kamu görevlilerini kapsayan siyaset sınıfının yönetimi anlamına geldiğini belirtmiş olmaktadır (Schumpeter, 2012:372; Vergin, 2015:133). Yani seçimler siyasetçilerin hesap vermesi için bir mekanizma ve kamuoyunu yansıtan politikalar üretmesi için itici bir kuvvettir (Demirel-Durgun, 2015:366).

Oy verme bağlamında seçim, daha çok çoğunluk ilkesi üzerinde işlemekte, çoğunluğa uyumlu oy veren bir kimse, kazanan tarafta yer almakta, azınlığın tarafında kalan seçmen ise kaybeden tarafta yer almakta ve verdiği oy boşa gitmektedir. Çünkü her oy verme eylemi sınırlı ve tek atımlık bir eylemdir. Sonuçta oy verme bağlamında “azınlık”, sırf çoğunluğun (hatta basit bir çoğunluğun) iradesine boyun eğmek zorunda kalmaktadır. Bu nedenle azınlık, haklara sahip imkânı elde edememekle birlikte oyu boşa gidenlerden olmaktadır. Sonuçta kazanan seçmen, adayını seçtiren seçmen olmaktadır (Sartori, 1996:146). Bu sebeple seçim sonuçlarını yorumlamak zorlaşmakta, seçmenlerin neden oy verdiklerini anlamak güçleşmektedir. Bu konuda siyaset bilimciler nesiller boyu seçim davranışı sorunuyla boğuşmuşlar, ancak evrensel olarak kabul gören bir oy kullanma teorisi geliştirememişlerdir. Çünkü seçimler yoluyla konuşan halkın seçimler üzerinden vermek istediği mesajlara bir “anlam” atfetme yönündeki her girişim büyük tehlikeler içerir. İnsanlar konuşabilir fakat ne dediklerini anlamak sıkıntılı ve zordur (Heywood, 2013:308).

Diğer taraftan seçim sonuçlarını belirleyen diğer bir belirleyici unsur ise o ülkenin toplumsal yapısıdır. Çünkü bir ülkedeki seçim sonuçları o ülkenin temellerini oluşturan toplumsal yapı ve bu yapının zaman içinde geçirdiği değişikliklerle olan ilişkisiyle ilintilidir. Kişilerin oy verme davranışlarının geniş ölçüde toplumsal/sınıfsal grup mensubiyeti ve sosyo-ekonomik yapılarla ilişkili olduğu gerçeği, toplumsal yapıların karmaşıklaşmasıyla birlikte daha ince çözümleme tekniklerinin geliştirilmesine de yol açmıştır. Toplumsal grup/sınıf mensubiyetinin yanı sıra çok yönlü çapraz ilişkinin (etnik, cinsel, dinsel, bölgesel vb.) siyasal tutum ve oy verme davranışları

¹Bu konuda Schumpeter, “demokratik metot” kavramından bahsederek bunu “halkın kendi iradesini gerçekleştirmek için toplanacak kişileri seçme yoluyla, sonuçlar üzerinde son sözü söyleyerek ortak iyiliği sağlayan politik kararlara varması bakımından gerekli organizasyon tekniği olarak” tanımlar (Schumpeter, 2012:321). Bu süreci baştan savma bir evet ya da baştan savma bir red ile cevaplandırılmaması gerektiğini ileri süren Schumpeter, verilecek cevabın ancak birbirine karşıt ve çelişkeli bir sürü iddia ve delilin dikkatle incelenmesinden sonra verilmesi gerektiğini belirtir (Schumpeter, 2012:327).

üzerindeki etkileri siyaset sosyolojisinin temel araştırma alanlarından birini oluşturmuştur (Sabuncu-Şeker, 1995:1142).

1970’li yılların başında toplumsal alanda yaşanan yapısal değişikliklerle birlikte Türkiye’deki siyasal iktidarın niteliği ve kaynakları da değişmeye başlamıştır. Bu değişen denge içinde merkezi hükümet-yerel yönetim ilişkilerinde yeni bir görev bölümü ve ilişkiler sisteminin kurulması gündeme gelmiş ve kentlerde yaşayan dinamik kesimleri inandırmadan ve belirli şekillerde karar ve süreçlere katılmalarını sağlamadan toplumu tepeden inme kararlarla yönetmek giderek zorlaşmıştır. Zamanla belediyeler gerekirse sürekli uğraş vererek yetki ve etki alanlarını genişletmek ve bu yeni çerçeve içinde edindikleri bazı yetkileri de katılımcı bir model içinde kentlilerle paylaşma talepleriyle karşı karşıya kalmışlardır. Bu durum zaman içinde iknaya, inandırmaya, çoğulculuğa ve katılımcılığa inanan; yönetim süreç ve kurumlarını paylaşan insana insan olduğu için değer veren, fakat toplum yararı gerektirdiğinde bireysel yaklaşım ve özgürlükleri sınırlandırabilen bir sivil toplum modeli inşa edilebileceği düşüncesinin güç kazanmasını da sağlamıştır. Öte yandan bu gelişmeler Türkiye’de yerel yönetimler için demokrasinin bir tercih sorununun ötesinde zorunluluk haline gelmesine neden olmuştur (Göymen, 1983:2843). Sonuçta yerel yönetimler, halkın ortak yerel gereksinimlerini karşılamak amacıyla oluşturulan ve halkın kendi eliyle seçtiği organlarca yönetilen bir sistem olarak şekillenmiş ve içselleştirilmiştir (Göymen, 1983:2838). Bu sayede hem genel hem de yerel yönetimlerde seçmenlerin tercihlerini belirleyen oy verme davranışının sırlarını anlamak politik sistemin doğasıyla ilgili önemli bilgilerin edinilmesini, sosyal ve politik değişim süreçlerinin anlaşılabilmesini sağlayacak ve sürecin açıklanmasını kolaylaştıracaktır (Heywood, 2013:311).

2. 31 Mart 2019 Yerel Seçimlerinden 14 Mayıs 2023 Genel Seçimlerine; Seçmenin Mesajı

2.1. 2019 Yerel Seçim Sonuçlarının Anlamı

Tablo 1. 2019 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Seçim Sonuçları

Parti	Aday	31 Mart 2019 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Seçim Sonuçları		23 Haziran 2019 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Seçim Sonuçları	
		Oy Sayısı	Oy Oranı	Oy Sayısı	Oy Oranı
CHP	Ekrem İmamoğlu	4.171.126	%48,8	4.742.082	%54,21
AK Parti	Binali Yıldırım	4.149.667	%48,55	3.936.068	%45

Kaynak: *Hürriyet Gazetesi, 23 Haziran 2019 Yerel Seçimleri, İstanbul İli Yerel Seçim Sonuçları*

31 Mart 2019 mahalli idareler genel seçimlerinde İstanbul’da AK Parti ve CHP arasında çok az bir oy farkıyla sonuçlanan bir seçim gerçekleşmiş CHP adayı Ekrem İmamoğlu %48,8 (4.171.126 oy) oyla AK Parti adayı Binali Yıldırım’ı %48,55 (4.149.667 oy) geçmiş ancak oy farkının az olması nedeniyle AK Parti tarafından yapılan itiraz sonucu seçim 23 Haziran 2019 tarihinde yenilenmiştir. Üç ay sonra yenilenen seçimde, bu defa CHP adayı Ekrem İmamoğlu aradaki farkı açarak ve %54,21 oranında (4.742.082 oy) oy almış, AK Parti adayı Binali Yıldırım ise %45 (3.936.068 oy) oy alarak ikinci olmuştur. İlk seçimde aradaki fark %0,25 iken yenilenen seçimle bu fark Ekrem İmamoğlu lehine açılarak %9,2’ye çıkmış, AK Parti’nin oyu 200 bin yani %3,5 civarında azalmış, CHP’nin oyu ise yaklaşık 600 bin yani %5,5 civarında artmıştır. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı özelinde yaşanan seçim tekrarı AK Parti aleyhine olmuş, bu durum beş yıl sonra yapılan 31 Mart 2024 seçimlerinde de devam etmiş ve söz konusu durum AK Parti tarafından tersine çevrilememiştir. Öyle ki 2024 seçimlerinde CHP adayı Ekrem İmamoğlu

%51,14 (4.432.862) oy alırken AK Parti adayı Murat Kurum ise %39,59 (3.431.588) oy almıştır. AK Parti ve CHP arasında yüzde olarak 2019'da tekrar eden %9,2'lik oy farkı 2024 seçimlerinde %11,55'e çıkmıştır (Hürriyet Gazetesi, 31 Mart 2024 Yerel Seçimleri İstanbul İli Yerel Seçim Sonuçları). CHP adayı Ekrem İmamoğlu'nun İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığını ikinci kez kazanması AK Parti'nin siyasi tarihi ve hatta yolculuğunun başlangıç noktası olarak değerlendirilebilecek olan İstanbul'un siyasal anlamını daha da derinleştirmiş, süreç içerisinde siyaset gündeminin krizi haline gelmiştir. Nitekim 2024 yerel seçimleri sonrasında teröre destek verdiği gerekçesiyle bazı DEM Partili belediye başkanlarının görevden uzaklaştırılıp kayyum atamalarıyla başlayan sonrasında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun görevden uzaklaştırılarak cezaevine konulmasıyla devam eden ardından İstanbul'daki diğer CHP'li ilçe belediye başkanlarının görevden alınmalarıyla genişleyen, sonrasında İstanbul dışındaki diğer CHP'li belediye başkanlıklarına uzanan yolsuzluk ve hırsızlık iddiaları neticesinde yaşanan görevden alma ve adli kovuşturma süreçleri siyasi gündemi şekillendirmiş ve belirlemiştir. Bu gelişmeler 31 Mart 2024 yerel seçimlerinden sonra yapılacak olan hem genel hem de yerel seçimlerini nasıl ve ne yönde etkileyeceği, siyaseti nasıl şekillendireceği sorusunu gündeme taşımıştır.

2.2. 2023 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekilliği Genel Seçimlerinin Anlamı

14 Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde R. Tayyip Erdoğan %49,52 (27.133.849), Kemal Kılıçdaroğlu ise %44,88 (24.595.178) oy almış buna göre seçim ikinci tura kalmış, iki hafta sonra 28 Mayıs 2023'te Cumhurbaşkanlığı seçimi tekrarlanmıştır. İkinci turda R. Tayyip Erdoğan %52,18 (27.834.589), Kemal Kılıçdaroğlu ise %47,82 (25.504.724) oy almış ve R. Tayyip Erdoğan yeniden Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Bunun yanında aynı tarihte yapılan milletvekilliği genel seçimlerinde AK Parti %35,62, CHP ise %25,35 oranında oy almış, AK Parti ve MHP'nin oluşturduğu Cumhuriyet İttifakı yaklaşık %45,60 civarında oyla 318 milletvekili çıkarmıştır.

Tablo 2. 2023 Genel Seçim Sonuçları

Parti Adı	Alınan Oy (Yüzde)	Kazanılan Milletvekili Sayısı
AK Parti	%35,62	268
CHP	%25,35	169
Yeşiller ve Sol Gelecek	%8,82	61
MHP	%10,07	50
İYİ Parti	%9,69	43
YRP	%2,80	5
TİP	%1,76	4

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu. Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları

Söz konusu 2023 Genel Seçimleri Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçildikten sonra yapılan ikinci seçim olmuş, Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan 2018 yılında yapılan seçimin ilk turunda Cumhurbaşkanlığını kazanmışken 2023 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ikinci turda seçimi kazanmıştır. Bu sonucu iki yönlü yorumlamak mümkündür. Birincisi, seçmen seçimi ikinci tura taşıyarak Erdoğan'a ilk turda seçimi nihayete erdirmediğini ve bu konuda yetki verme imtiyazının kendisinde olduğunu, siyasal stratejisi ve çizgisinde daha dikkatli olması gerektiğini vurgulamıştır. İkincisi ise Erdoğan'ın karşısına millet ittifakının çıkarmayı düşündüğü Ekrem İmamoğlu veya Mansur Yavaş gibi isimlerin aday olması durumunda sonucun farklı olabileceği yönünde sıkça değerlendirmeler yapılsa da CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun aday gösterilmesi R. Tayyip Erdoğan'ın kazanma ihtimalini artırmış ve sonuç Erdoğan lehine gerçekleşmiştir. Ancak 2023'teki Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekilliği genel seçimlerinden

yalnızca on ay sonra yapılan 31 Mart 2024 Yerel seçimlerinde AK Parti Ankara ve İstanbul'da yine başarı sağlayamamış, dahası AK Parti elinde bulunan birçok büyükşehir belediyesi başta olmak üzere önemli kentleri kaybetmiştir. Bunun yanında Türk siyasi tarihinde CHP'nin hiçbir zaman kazanamadığı iller CHP'ye geçmiş, yerel seçim sonuçları uzun yıllar sonra büyük bir kırılmanın yaşandığı neticeler ortaya koymuştur.

3. 31 Mart 2024 Yerel Seçimlerinin AK Parti ve CHP Üzerinden Analizi

31 Mart 2024 Mahalli idareler genel seçiminde belediye başkanlığı ve büyükşehir belediye başkanlığı sonuçlarına yönelik yüksek seçim kurulunun iki verisi Tablo 3 ve Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 3. 31 Mart 2024 Belediye Başkanlığı Seçim Sonuçları

Siyasi Parti	Geçerli Oy Sayısı	Geçerli Oy Oranı	Kazanılan Başkanlık Sayısı	Kazanılan Başkanlık (Oran)
AK Parti	14,2 milyon	%33,05	526	%38,79
CHP	15,4 milyon	%35,80	395	%29,13
YRP	2,9 milyon	%6,79	62	%4,57
MHP	2,5 milyon	%5,95	218	%16,08
HDP	2,3 milyon	%5,41	74	%5,46
İYİ Parti	1,9 milyon	%4,61	30	%2,21

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu. 31 Mart 2024 Mahalli İdareler Genel Seçimleri Sonuçları.

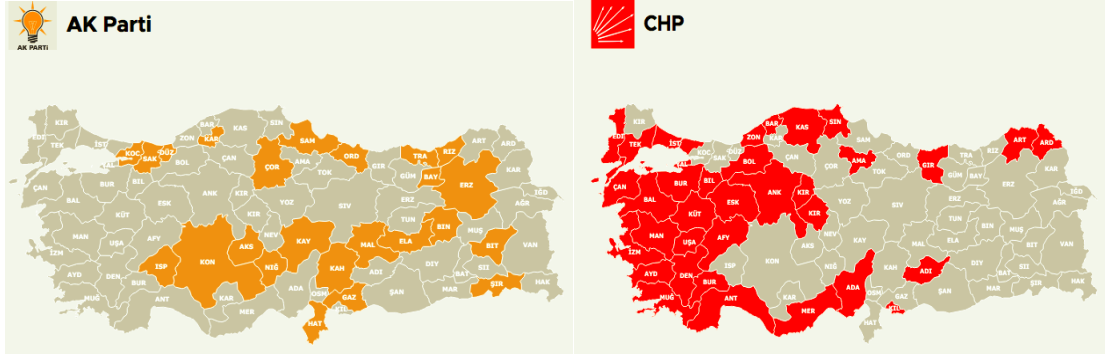
CHP %35,80, AK Parti ise %33,05 oy almış ilk defa CHP, AK Parti'yi oy sayısı ve seçim oranı bazında geçmiş ancak kazanılan başkanlık sayısı bunun aksine sonuçlanmıştır. Bunun sebebi bazı yerlerde seçimlerin az oy farkıyla sonuçlanmış olması ve il, ilçe, belde belediye başkanlıklarının da bu sayıların içinde yer almasından kaynaklanmaktadır. Ancak büyükşehir belediye başkanlıklarında CHP %42, AK Parti ise %36,44 oranında oy almış, oy oranıyla paralel olarak AK Parti 12, CHP ise 14 büyükşehir belediye başkanlığı kazanmıştır. Ancak CHP'nin kazandığı büyükşehir belediyeleri ülkenin batı kısmında yoğunlaşmış, Ankara ve İstanbul başta olmak üzere neredeyse tüm kıyı şeridi ve çevresindeki şehirler CHP'li adaylar tarafından kazanılmıştır.

Tablo 4. 31 Mart 2024 Büyükşehir Belediye Başkanlığı Seçim Sonuçları

Siyasi Parti	Geçerli Oy Sayısı	Geçerli Oy Oranı	Kazanılan Başkanlık Sayısı	Kazanılan Başkanlık (Oran)
AK Parti	13 milyon	%36,44	12	%40
CHP	15 milyon	%42	14	%46,67
YRP	2,1 milyon	%6,11	1	%3,33
MHP	0,6 milyon	%1,65	0	%0
HDP	1,8 milyon	%5,08	3	%10
İYİ Parti	1,2 milyon	%3,39	0	%0

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu. 31 Mart 2024 Mahalli İdareler Genel Seçimleri Sonuçları.

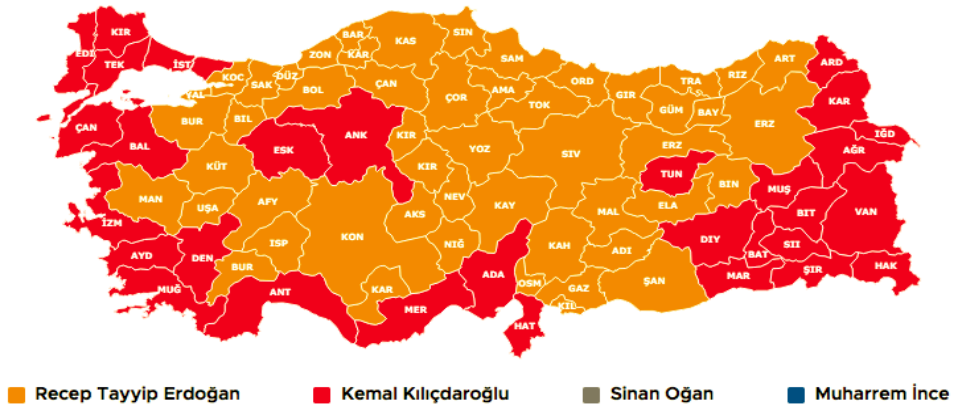
Şekil 1. AK Parti ve CHP 31 Mart 2024 Yerel Seçim Sonuçları

Kaynak: Hürriyet Gazetesi (1 Nisan 2024).

2024 yerel seçim sonuçlarının sadece AK Parti ve CHP'nin kazandığı iller üzerinden Türkiye genelinde haritada gösterildiğinde Türkiye'nin batı kesimi ve sahil şeritlerinde büyük oranında başarı sağladığı, AK Parti'nin ise kısmen İç Anadolu, Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu'nun belli şehirlerinde başarı sağladığını bariz bir şekilde göstermektedir. Ancak Türkiye'nin ilk büyük beş kenti olan Ankara, İstanbul, İzmir, Antalya ve Adana CHP'nin olmuş, AK Parti'nin yönettiği Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığı CHP'ye geçmiştir. Hatay Büyükşehir Belediye Başkanlığı ise CHP'den AK Parti'ye geçmiştir.

Şekil 2. 14 Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı Seçimi Türkiye Geneli Sonuçları

Kaynak: Hürriyet Gazetesi (17 Mayıs 2023).

31 Mart 2024 yerel seçimlerden on ay önce yapılan Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı Genel Seçimlerinde yani Ege, Akdeniz, Trakya ve Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun bazı bölgeleri haricinde kalan şehirlerde, seçmen neredeyse Türkiye haritasının üçte ikisine tekabül edecek oranda R. Tayyip Erdoğan'ı desteklemiş ancak bu harita on ay sonra bu defa yerel seçimlerde farklı şekilde bir sonuç ortaya koymuştur. Seçmenin merkezi yönetim ve yerel yönetim konusunda farklı davranışlar sergilemesinin ideolojik olduğu kadar sosyolojik ve rasyonel gerekçeleri de bulunmaktadır. Öyle ki 6 Şubat 2023 depreminden yaklaşık üç ay sonra 14 Mayıs 2023 tarihinde Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekilliği Genel Seçimleri yapılmış R. Tayyip Erdoğan Cumhurbaşkanlığını kazanmış, Cumhuriyet Halk Partisi de mecliste çoğunluğu ele geçirmiştir. Ancak 14 Mayıs 2023 genel seçimlerinden sadece on ay sonra 31 Mart 2024 tarihinde yapılan yerel seçimlerde AK Parti lehine olan süreç tersine dönmüş ve CHP hem oy hem de büyükşehir belediye başkanlığı açısından birinci parti olmuştur.

Tablo 5. 2019 ve 2024 Seçimlerinde Büyükşehir Belediye Başkanlıklarının Partilere Göre Dağılımı

2019 Seçimlerinde Büyükşehir Belediye Başkanlıklarının Partilere Göre Dağılımı				2024 Seçimlerinde Büyükşehir Belediye Başkanlıklarının Partilere Göre Dağılımı			
AK PARTİ	CHP	DEM	MHP	AK PARTİ	CHP	DEM	YRP
Balıkesir	Adana	Diyarbakır	Manisa	Erzurum	Adana	Diyarbakır	Şanlıurfa
Bursa	Ankara	Mardin		Gaziantep	Ankara	Mardin	
Denizli	Antalya	Van		Hatay	Antalya	Van	
Erzurum	Aydın			K. Maraş	Aydın		
Gaziantep	Eskişehir			Kayseri	Balıkesir		
K. Maraş	Hatay			Kocaeli	Bursa		
Kayseri	İstanbul			Konya	Denizli		
Kocaeli	İzmir			Malatya	Eskişehir		
Konya	Mersin			Ordu	İstanbul		
Malatya	Muğla			Sakarya	İzmir		
Ordu	Tekirdağ			Samsun	Manisa		
Sakarya				Trabzon	Mersin		
Samsun					Muğla		
Ş. Urfa					Tekirdağ		
Trabzon							

Kaynak: NTV (1 Nisan 2019, 1 Nisan 2024).

2019 ve 2024 yerel seçim sonuçları büyükşehir belediye başkanlıkları bazında karşılaştırıldığında AK Parti Balıkesir, Bursa ve Denizli Büyükşehir Belediye Başkanlıklarını kaybetmiş, bu belediyeleri CHP kazanmış, Şanlıurfa Büyükşehir Belediye Başkanlığını ise YRP kazanmıştır. CHP'den ise sadece Hatay AK Parti'ye geçmiş, MHP'nin elindeki tek büyükşehir belediye başkanlığı olan Manisa ise CHP'ye geçmiştir. DEM Parti'de ise herhangi bir değişiklik olmamış, Diyarbakır, Mardin ve Van 2019'daki gibi yeniden kazanılan belediyeler olmuştur.

4. 31 Mart 2024 Yerel Seçimleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

31 Mart 2024 seçimlerinin ardından AK Parti'ye yakın yayın yapan Kriter Dergisi'nden Baki Laleoğlu'nun tespitleri seçimin geniş çaplı bir analizini vermektedir. Laleoğlu'na göre (Sayı 89); AK Parti'nin ekonomi, enflasyon, emekliler, AK Partili seçmenlerin sandığa gitmeyerek gösterdiği tepki ve AK Parti teşkilatlarındaki problemler, yanlış aday ve kampanyaların seçim sonuçları üzerinde etkili olmuş ve bunları ortaya çıkaran dip dalganın bu sonuca neden olduğu ve bunun anlaşılması gerekliliği ifade edilmiştir. Bu konuda aynı derginin aynı sayısında seçimi değerlendiren Hamit Emrah Beriş'te seçim sonuçlarında doğru aday tercihi yapılamaması veya parti teşkilatlarının yeterince çalışmaması gibi yerel ölçekli etmenlerin de etkili olduğunu ancak sonuçlara bakınca AK Parti ile MHP'nin en güçlü oldukları yerlerde bile oy düşüşü yaşamalarının sorunun daha farklı dinamiklerden kaynaklandığını ileri sürmesi (Hamit Emrah Beriş, Kriter Dergisi, Sayı 89) bu seçimin daha derin ve geniş çaplı bir değerlendirmeye tabi tutulmasını ortaya koymaktadır. Beriş'le aynı noktalara değinen Laleoğlu ortaya çıkan dalgayı üçe ayırmaktadır. Bunlardan birincisi ittifak siyasetinin AK Parti ve CHP açısından ürettiği farklı çıktılardan, ikincisi AK Parti ve “gönül yorgunluğu” meselesinden, üçüncüsü ise CHP'nin dönüşen siyasetinden kaynaklanmaktadır. Birinci gerekçeyle göre; AK Parti cephesinden bakıldığında ittifak siyasetinin en önemli çıktısı, Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan'ın liderliğinin pekişmesi olmuş ancak bu durum süreç içerisinde Erdoğan ve AK Parti ayrışmasına yol açmıştır. Bu süreçte CHP, normal şartlar altında ikna edemediği seçmenleri, en azından muhalif motivasyonlarla kendisine oy vermeye ikna etmiştir. İkinci gerekçe ise; Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından “metal

yorgunluğu”, bu seçimlerin ardından ise yine kendisi tarafından ifade edilen “kan ve ruh kaybı” olarak nitelendirdiği kurumsal sorundur. Ancak bu sorun teşkilatları suçlama kolaycılığı ile analiz etmenin ötesinde geçmişte AK Parti’ye oy vermiş, halen Erdoğan’ı destekleyen veya desteklemeye meyilli seçmenlerin, AK Parti’ye karşı hissettiği “gönül yorgunluğu” olarak ifade edilebilir. Nitekim söz konusu bu yorgunluk daha çok AK Parti’ye karşı hissedilen güven ve hayal kırıklığı neticesinde oluşan memnuniyetsizlik ve öfkeyle alakalı olup 2024 seçimlerinde AK Parti’ye ve dahil olduğu blok dışına oy geçişine neden olmuştur. Üçüncü gerekçe ise; CHP’nin AK Parti’den farklı olarak kendisine tepkili seçmenleri ikna ederek sandığa getirebilmesidir. Çünkü AK Partili seçmenlerin sandığa gitmeyerek tepki gösterdiği ortamda muhalif seçmenler, 2023 seçimleri sonrası yaşanan hayal kırıklığına ve tepkiye rağmen 2024 seçimlerinde de çok büyük oranda sandığa gidip CHP’ye oy vermiştir. Bu durum CHP’nin başarısını AK Parti’nin de seçim sonuçlarından memnuniyetsizliğini ortaya çıkarmıştır (Baki Laleoğlu, Kriter Dergisi, Sayı 89). Laleoğlu’nun bu tespitlerinde değindiği ve Erdoğan’ın ifade ettiği “kan ve ruh kaybı” meselesini köşesine taşıyan Taha Akyol, Erdoğan’ın AK Parti’nin CHP’nin gerisine düşme sebeplerini “hayat pahalılığı, kibir hastalığı, aday tespitinde hatalar” gibi faktörlere bağlamasını eleştirerek “sanki doğru politikalar izlenmiş de bu gibi davranış kusurları yüzünden seçim kaybedilmiş gibi...” bir hava verildiğini ileri sürmüştür. Bunlardan “hayat pahalılığı”nın kaynağı, “faiz sebeptir” denilerek uygulanan ve verimlilik yerine tüketim artışıyla büyümeyi sağlayan yanlış politikalar olduğunu, “kibir hastalığı” sözünün karşılığını da “güç zehirlenmesi” olduğunu söyleyerek açıklamıştır. Bu konuda David Owen’in “*Hubris Syndrome*” adlı kitabına atıf yapan Akyol, Bush ve Blair’deki güç zehirlenmesinin onları Irak savaşına sürüklediğini ancak güçlerinin hayallerindeki sonucu almaya yetmediğini söylemiştir (Taha Akyol, Karar Gazetesi, 4 Nisan 2024). Aynı köşesinde Taha Akyol, bir diğer yazısında kibir hastalığı konusuna yeniden değinmiş ve bugün, “elim CHP’ye gitmez” diyenlerin CHP’ye bir ölçüde oy vererek destekleyip onu birinci parti olmasının nedeni olarak “sırtını devlete dayayan siyaset”in kibir ve partizanlığına tepki duyusundan kaynaklandığını ifade etmiştir (Taha Akyol, Karar Gazetesi, 14 Nisan 2024).

Yine Kriter Dergisinde yazan Serdar Gülener şu yorumu yapmıştır. Seçmenler Cumhurbaşkanlığı seçiminde R. Tayyip Erdoğan’ı Cumhurbaşkanı, AK Parti’yi de birinci parti olarak meclise sokarken bu seçimlerin üzerinden on ay sonra AK Parti ikinci parti olmuş, seçmen yaşanan ekonomik sorunlar çerçevesinde yerel seçimleri özellikle de AK Parti’ye bir mesaj verme aracı olarak kullanmıştır (Serdar Gülener, Kriter Dergisi, Sayı 90). Dış İşleri Bakan Yardımcılığından İletişim Başkanlığına atanan Burhaneddin Duran dönüm noktası olarak nitelendirdiği 31 Mart 2024 seçimlerini, 2009 ve 2019 yerel seçimlerindeki oy kaybından farklı olduğunu 22 yıl ve 17 seçimden sonra AK Parti’nin birinciliği CHP’ye kaptırdığını dahası, Ege, Orta Anadolu ve Karadeniz’deki AK Parti kalelerinin CHP’li başkanlar tarafından yönetilecek olmasının yüzleşilmesi gereken meydan okumalar getirdiğini, CHP’li başkanların büyük farkla yeniden seçilmesinin “belediyelerde kalıcı olma sonra iktidara yürüme” motivasyonunu güçlendireceğini, CHP’nin Anadolu’da yeni kazandığı belediyeler vesilesiyle muhafazakâr seçmene yönelimini artırabileceğini ifade etmiş; CHP’nin henüz “yeni CHP” denilecek bir noktada değilse de geçmişte AK Parti’nin uyguladığı yöntem ve söylemleri kısmen de olsa takip ettiğine dikkati çekerek AK Parti’nin rakibini küçümsemesinin de gereksiz büyütmesinin de hata olacağını ifade etmiştir (Burhaneddin Duran, Sabah Gazetesi, 5 Nisan 2024). Duran’ın bu siyasi tarih içerikli ve siyasetteki yapısal ve ideolojik değişim süreçlerini dikkate alan analizi karşısında Cumhurbaşkanı Erdoğan; “*Henüz 10 ay önce yapılan seçimlerde bize ve ittifakımıza büyük teveccüh gösteren, yüzde 52,2 ile bizlere güçlü destek veren insanlarımızın önemli bir kısmının sandığa gitmekten imtina ettiğini görüyoruz. Bunun altında yatan nedenleri de en ince detayına kadar analiz ediyoruz*” diyerek yerel seçimleri kaybettiklerini kabul etmemiş ve iktidarını tartıştırmayı reddederek “*Bu ülkenin en dinamik partisiyiz, üye sayısı olarak Türkiye’nin en büyük partisiyiz. Biz seçmenin mesajını doğru okuruz, arızaları düzeltir tekrar yola koyuluruz. Gerekli değişimi yaparız. Biz bitti demeden bitmez*” diyerek Türkiye’de “*Tek iktidar [olduğunu]*” söylemiş ve “*O da milletin ülkeyi yönetme yetkisi verdiği Cumhurbaşkanı ve kabinesidir.*”

(Bianet,17 Nisan 2024) diyerek CHP'nin birçok önemli yerde yönetimi kazanması sonrasında "yerel iktidar-merkezi iktidar" ayrımı yapmaya çalıştığını söyleyerek "bu söylemler hayaldir" demiş ve "81 ilimizde tek bir iktidar vardır, o da 14-28 Mayıs seçimleriyle milletin ülkeyi yönetme vazifesi verdiği Cumhurbaşkanı ve kabinesidir" demiştir (BBC Türkçe, 17 Nisan 2024). 31 Mart 2024 seçimleri sonrasında Burhaneddin Duran'ın da eksileri ve artılarıyla yaptığı objektif yorumları karşısında yapılan siyasal analiz ve yorumlarda dahil olmak üzere seçimler sonucunda ortaya çıkan siyasal tablo farklı bir boyuta evrilmiş ve bundan sonraki sürecin nasıl şekilleneceği ve etkileneceği karmaşıklaşmıştır.

Halbuki seçim akşamı Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan AK Parti Genel Merkezinden yaptığı balkon konuşmasında "Kaybettiğimiz, geriye düştüğümüz her yerde, sebepleri çok iyi tespit edecek ve gerekli müdahalelerde bulunacağız. ... Ama hiçbir surette milletimizin kararına hürmetsizlik etmeyeceğiz. Milletle inatlaşmaktan, millî iradeye rağmen hareket etmekten, milletin takdirini sorgulamaktan, bugüne kadar olduğu gibi, yine uzak duracağız. Milletin sandıkta verdiği mesajları en isabetli, en objektif bir şekilde akıl ve vicdan terazimizde tartarak, gerekli adımları mutlaka atacağız. Bunun için önümüzde yaklaşık 4-5 yıllık bir süre var." (İletişim Başkanlığı, 1 Nisan 2024) ifadelerinde bulunmuş, ancak aradan geçen bir yıldan fazla zaman diliminde somut olarak seçimden çıkarılması beklenen sonuçlar ve adımlar yeteri kadar ortaya konulamamış bununla birlikte hırsızlık ve yolsuzluk iddialarıyla CHP'li belediyelere yönelik gerçekleşen operasyonlar ve adli kovuşturma süreçleri durumu daha farklı bir boyuta taşımıştır.

Sonuç

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı R. Tayyip Erdoğan'dan sonra onun siyasal ve karizmatik otoritesiyle uyumlu bir şekilde AK Parti iktidarı döneminde 2002'den 2019'a kadar devam etmiş, ancak hükümet sisteminde yaşanan değişimle birlikte Erdoğan ve AK Parti ayrımının seçmen nezdinde giderek artması, iktidar sürecinin uzun olmasının Erdoğan'ın deyimiyle bir "kan ve ruh kaybı", "gönül yorgunluğu"na dönüşmesi ve yerel yöneticilerin seçiminde adayların önem arzetmesi gibi unsurlar ilk önce 2019 yerel seçimlerinde sonrasında 2024 yerel seçimlerinin AK Parti aleyhine sonuçlanmasına neden olduğu söylenebilir. Özellikle 31 Mart 2024 yerel seçimlerinde AK Parti seçmenin sandığa gitmekten imtina etmesi, bunun karşısında CHP seçmenin sandığa teveccüh göstermesi ve CHP'ye oy vermem diyen seçmelerin AK Parti'ye olan tutum ve düşünceleri ile değişime yönelik isteğinin gerçekleşmesi için başka bir çaresinin kalmadığı yönündeki düşüncesi seçimin CHP lehine sonuçlanmasının yolunu açtı. Hayat pahalılığından, güç zehirlemesine, metal yorgunluğundan yanlış aday tercihi ve siyaset anlayışına kadar önceki seçimlerde de eleştirilen AK Parti'ye yönelik seçmenlerin kerhen de olsa verdiği desteğin 31 Mart 2024 yerel seçimlerinde kırılıma uğradığı görülmekte, seçmen AK Parti'ye ciddi bir mesaj vermektedir. Ancak bu yaklaşım ve düşünce 31 Mart 2024 yerel seçimlerinden önce hem de 6 Şubat depreminden yalnızca üç ay sonra yapılan Cumhurbaşkanlığı ve milletvekili genel seçimlerinde söz konusu olmamış, bundan on ay sonra yapılan yerel seçimlerde gerçekleşmiştir. Bu şekilde seçmen yerel yönetim ve merkezi yönetime ait seçimlerde ayrı davranış ve yaklaşım sergilemiştir.

31 Mart 2024 yerel seçimlerinin ardından DEM Partili belediyelerle başlayan görevden alma ve kayyum atamaları, ardından İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu ve diğer CHP'li il ve ilçe belediye başkanlarının yolsuzluk ve hırsızlık iddialarıyla görevden uzaklaştırma ve cezaevine konulmalarıyla genişleyen gelişmeler ise bundan sonraki siyasi süreç ve muhtemel seçimler üzerinde etkili olacaktır. R. Tayyip Erdoğan'ın dolayısıyla AK Parti'nin siyasal ikbalini doğrudan etkileyecek bu gelişmelerin sonuçları toplumun süreci ve yapılanları nasıl anlayıp yorumladığıyla şekillenecektir. Erdoğan ve AK Parti'nin siyasal hikayesinin başlangıç evrelerine benzer gelişmeler olarak düşünülen bu adli ve idari süreçler CHP ve yöneticilerinin mağdur, Erdoğan ve AK Parti'nin ise mağrur olduğu yorumlarına yol açmıştır. Ancak bu düşünce ve

algının ağırlığı ve etkisinin nasıl ve ne yönde siyaseti ve seçimleri etkileyeceği saha çalışmalarıyla daha doğru bir şekilde anlaşılıp, yorumlanabilecektir.

Kaynakça

- Akyol, T. (2024, 5 Nisan). Önümüzdeki 4 Yıl. *Karar Gazetesi*. <https://www.karar.com/yazarlar/taha-akyol/onumuzdeki-4-yil-1599474>. (Erişim Tarihi: 10.07.2025)
- Akyol, T. (2024, 14 Nisan). Güç Bozar. *Karar Gazetesi*. <https://www.karar.com/yazarlar/taha-akyol/guc-bozar-1599565>. (Erişim Tarihi: 10.07.2025)
- BBC Türkçe (2024, 17 Nisan). *Erdoğan: 81 İlimizde Tek Bir İktidar Var*. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c9ezyzp0ezvo>. (Erişim Tarihi: 10.07.2025)
- Beriş, H. E. (2024). Cumhuriyet İçin Yeni Bir Başlangıç Fırsatı. *Kriter Dergisi*, 8(89). <https://kriterdergi.com/siyaset/cumhuriyet-icini-yeni-bir-baslangic-firsati> (Erişim Tarihi: 13.07.2025)
- Bianet (2024, 17 Nisan). *Erdoğan Yenilgiyi Kabul Etmedi*. <https://bianet.org/haber/erdogan-31-mart-secimleri-yuzde-40-5-oy-oraniyla-cumhuriyet-icini-ustunlugu-ile-sonuclanmistir-294362>. (Erişim Tarihi: 10.07.2025)
- Demirel, A. -Durgun, S. (2015). Temsilîyet ve Seçimler. *Siyaset, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Duran, B. (2024, 5 Nisan). Muhasebe ve Yol Haritası. *Sabah Gazetesi*, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/duran/2024/04/05/muhasebe-ve-yol-haritasi>. (Erişim Tarihi: 13.07.2025)
- Göymen, K. (1983). Türkiye’de Yerel Yönetim. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. Cilt 10. (ss.2838-2844). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gülener, S. (2024). 31 Mart: Bir Dejavu mu? *Kriter Dergisi*, 9(90). <https://kriterdergi.com/yazar/serdargulener/31-mart-bir-dejavu-mu>. (Erişim Tarihi: 13.07.2025)
- Heywood, A. (2013). *Siyaset*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Hürriyet Gazetesi. 23 Haziran 2019 Yerel Seçimleri, İstanbul İli Yerel Seçim Sonuçları. <https://secim.hurriyet.com.tr/23-haziran-2019-yerel-secimleri/istanbul-ili-yerel-secim-sonuclari/>. (Erişim Tarihi: 29.06.2025)
- Hürriyet Gazetesi. 31 Mart 2024 Yerel Seçimleri İstanbul İli Yerel Seçim Sonuçları. <https://secim.hurriyet.com.tr/31-mart-2024-yerel-secimleri/istanbul-ili-yerel-secim-sonuclari/>. (Erişim Tarihi: 29.06.2025)
- Hürriyet Gazetesi. (2024, 1 Nisan). 31 Mart 2024 Yerel Seçimleri, AK Parti Yerel Seçim Sonuçları. <https://secim.hurriyet.com.tr/31-mart-2024-yerel-secimleri/ak-parti-yerel-secim-sonuclari/>. (Erişim Tarihi: 29.06.2025)
- Hürriyet Gazetesi. (2024, 1 Nisan). 31 Mart 2024 Yerel Seçimleri, CHP Yerel Seçim Sonuçları. <https://secim.hurriyet.com.tr/31-mart-2024-yerel-secimleri/chp-yerel-secim-sonuclari/>. (Erişim Tarihi: 29.06.2025)
- Hürriyet Gazetesi. (2023, 17 Mayıs). 14 Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı Seçimi Türkiye Genel Sonuçları. <https://secim.hurriyet.com.tr/14-mayis-2023-secimleri/secim-sonuclari/>, (Erişim Tarihi: 29.06.2025)
- İletişim Başkanlığı (2024, 1 Nisan). Cumhurbaşkanlığı Erdoğan: “31 Mart bizim için bir bitiş değil, aslında bir dönüm noktasıdır”. <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaşkanlığı-erdogan-31-mart-bizim-icin-bir-bitis-degil-aslında-bir-dönüm-noktasidir>. (Erişim Tarihi: 10.07.2025)
- Laleoğlu, B. (2024). 2024 Seçim Sonuçlarının Gerçek Anlamı. *Kriter Dergisi*, 8(89). <https://kriterdergi.com/siyaset/2024-secim-sonuclarinin-gercek-anlami>. (Erişim Tarihi: 13.07.2025)
- NTV (2019, 1 Nisan). Büyükşehirlerde Kazanan Partiler (31 Mart 2019 Yerel Seçimleri) <https://www.ntv.com.tr/2019-yerel-secim/buyuksehirlerde-kazanan-partiler-31-mart-2019-yerel-secimleri,z-dL7nRrMkqMAolastw7Q>. (Erişim Tarihi: 10.07.2025)
- NTV (2024, 1 Nisan). Büyükşehirlerde Kim Kazandı? CHP 14, AK Parti 12 Büyükşehir Kazandı. https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/buyuksehirlerde-kim-kazandichp-14-ak-parti-12-buyuksehiri-kazandi,Yi8VfGGTt0e7AuvBcwNLjQ/V61Szo7xYESD_Y69kDIygA (Erişim Tarihi: 10.07.2025).

- Sabuncu, Y. ve Şeker, M. (1995). *Yüzyıl Biterken Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. Cilt 14. İstanbul: İletişim Yayınları. 1142-1168.
- Sartori, G. (1996). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*. (Çev: Tunçer Karamustafaoğlu, Mehmet Turhan). Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Schumpeter, J. A. (2012). *Kapitalizm Sosyalizm ve Demokrasi*. (Çev. Hasan İlhan). Ankara: Alter Yayıncılık.
- Vergin, N. (2015). *Siyasetin Sosyolojisi*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Yüksek Seçim Kurulu. *Cumhurbaşkanı Seçimi ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları*. <https://www.ysk.gov.tr/tr/14-mayis-2023-secimleri/82491> (Erişim Tarihi: 12.05.2024).
- Yüksek Seçim Kurulu. “*31 Mart 2024 Mahalli İdareler Genel Seçimleri Sonuçları*”. <https://www.ysk.gov.tr/tr/31-mart-2024-secimi/46637316> (Erişim Tarihi: 12.05.2024).